

משה דיין ככתב צעיר

מוסיה ליפמן

רבים מהעתונאים הישראלים החלו את דרכם בעתוני ילדים ונוער, ואף בין אישי הציבור לא נפקד מקומם של אלה, שחטאו בכתיבה עתונאית בצעירותם. אחד מהם היה משה דיין. לאחרונה נתגלה "אוצר" נוסף של כתבי נעורים של דיין, וכן ציורים שצייר, משנת 1927. הדבר קשור לעתון בשם "הכינוס", שנועד לבטא את הדור הצעיר בעמק יזרעאל ובעמק הירדן.

בט"ו באב תרפ"ז (13 באוגוסט 1927) התקיים לרגלי גבעת המורה כינוס מיוחד. היה זה כינוס ילדים מבתי ספר של יישובי עמק יזרעאל — נהלל, בלפוריה כפר יחזקאל (שנקרא אז עין טבעון), תל עדשים, עין חרוד, מרחביה ואפילו דגניה. בכינוס השתתפו גם ילדים מעפולה, שרק שנתיים קודם לכן הוחל בבנייתה.

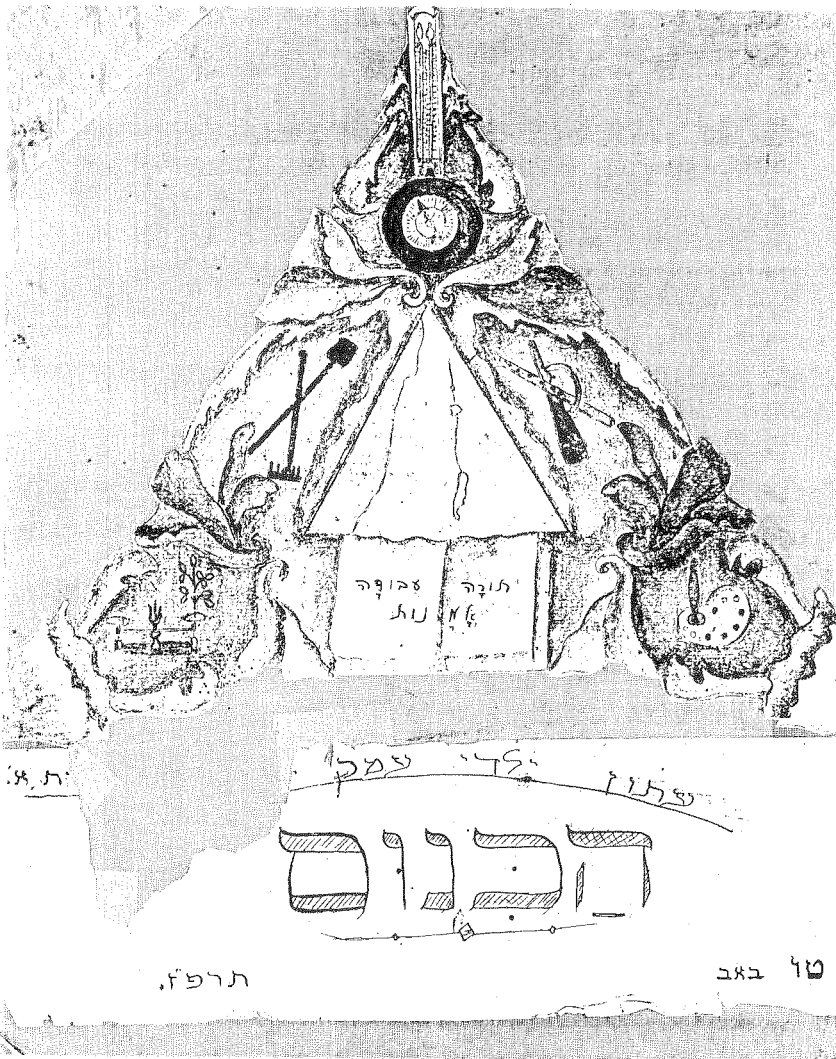
לרגל המפגש החליטו הילדים, אשר היו רגילים להוציא עתונים בבית ספרם, לפרסם עתון מיוחד המוקדש כולו למאורע. הם אספו חיבורים, שירים, ציורים ותווים והכינו אותם לפרסום בעתון, שנשא את השם "הכינוס". יום הופעתו — י"ד באב תרפ"ז (12 באוגוסט 1927), יום לפני ההתכנסות.

עבודת ההכנה נפלה בחלקה הגדול על ילדי תל-עדשים. כל חברי המערכת היו על טהרת ילדי המושב: מתתיהו איתן, משה ברכר, חסיה פייגין ומשה ציפורי. את השער צייר משה ציפורי. מספר החיבורים הגדול ביותר גם הוא של ילדי אותו מושב. העורכים חילקו את העתון לחמישה מדורים (כהגדרתם — מחלקות):

אירגון הילדים — מחלקה א'
עבודה — מחלקה ב'
טבע — מחלקה ג'
אנשים גדולים — מחלקה ד'
שירים, אגדות וסיפורים — מחלקה ה'
המדור האחרון הוא הגדול ביותר, וכולל יותר ממחצית החומר.

מה העסיק את ילדי העמק בימים ההם? אין ספק, הילדים הכותבים אהבו את העמק ואת חיי הכפר. יפה שמחוני מבלפוריה כתבה חיבור "בין הכפר לעיר", בו תיארה את החיים הקשים בעיר ואת הפועלים המנוצלים.

במקביל תיארה את "החיים הבריאים, חיים נקיים מכל פשע בכפר... איכרים אנחנו, ממשיכים את חיי אבותינו; אין מנצלים, אין רעבים, אין שבעים יותר מדי! אני מאשרת להיות שייכת לדור צעיר של איכרים אשר נולד בכפר וישיג גם כסף לסדר אצלנו את התענוגים החסרים לנו ואשר ישנם כעת בעיר..." ואז, מי יודע אם לא ימשוך הכפר את תושבי העיר, אבל "שאלה היא אם יהיו די עבודה ומקום בשבילם?" ובסיום "מתכון לאושר": "יסוד מושבות ותחיו באושר!!!"
גם זהבה מעפולה ממשיכה באותו נושא.

מצטרפת לרגש של שליחות: "לעזור לאחינו בגולה", לקבץ את יהודי הגולה במולדתם. יישובי העמק כשבילים הם לא סתם נקודה או מקום — הישוב הוא מולדת, ארץ ישראל כולה. הם קוראים ליהודי הגולה לבוא לשדות העמק, אשר שייכים "שוב לעברים". ציפורים שרות על עצים "שנטעו ידי עבריים..." הם דואגים, "שיש עדיין בעמק מעט ישובים עבריים..." המקום יוצר גם רגש של אחווה: "כולנו ידידים ומאמינים זה לזה..."

הנער משה דיין, בן 12 בעת ההיא, עסק גם בנושאים אחרים, כפי שיכולות להעיד שלושי יצירותיו בעתון — שני סיפורים קצרים ושיר. ביצירות אלה התגנך שולט בכל. גם הטבע ובעלי החיים מבצבים מן הדברים. נביא תחילה את הקטע על הברחש, אותם זכובונים טורדנים התוקפים את האדם בהמוניהם. זהו, למעשה, קטע "תנכ"י, עם התרסה כלפי שמיים:

ברחש

תמה אנוכי על ד'. כן כן, כך אני אומר ואל תהיה קלה בעיניכם. וכי לא הפכפך הוא? מי ביקש מידו את הברחש, את הצרה הזאת? ושמתאמר: עמו שנוא עליו והענישו הוא בזה? ובכן, למה טרח כל כך ולא רק שהוא טרח אלא הטריח אחרים, העבד את אברהם אבינו עבודת פרך שימנה את הכוכבים ושחט לו אברהם תור משולש ועגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש ועוד משוה. ויולד את יצחק וסחבו להר המוריה וכמעט שלא שחטו; ויולד יצחק את יעקב ויעבוד יעקב את לבן שבע שנים ואחר כך עוד שבע שנים והוליד תריסר בנים, וירעו הללו צאן ויהי רעב וירדו מצרימה לשבור שבר, ויקום דור חדש ויעבדו את פרעה בפרך ויחזיקו ידיהם על בטניהם ויצעקו עד השמים, ותעל צעקתם השמימה. וכך היה הולך הדבר ונמשך עד היכה את מצרים עשר מכות. נו, הגידו בבקשה מכם, וכי היה לכם איכפת אילו היכה אותם אחת עשרה מכות? לו אחרי הדם היכה אותם בברחש ושהיה זה נכנס לכל המקומות — למרק, לבשר, למיטות ולארונות — ואם אין רצונכם אחרי דם, יכול להיות אחרי שחין או אפילו דָּבָר. אבל אם לא היכה אותם, אל יכה אותנו לכל הפחות. נו, וכי אין על מה לתמוה "עליו"?

סוף; הם מתארים את גיבורי התנ"ך הקשורים בנופים האהובים בחוויות בראשית, ואלה מופיעים אפילו בחלומם. רוב הילדים הם צברים או ילדים שעלו לארץ עם הוריהם בגיל צעיר. הם מרגישים את עצמם כדור המשך של הוריהם — "בני כפר עובדים הבונים את מולדתם המבוססת על עמל ויצירה עצמית." הם מגדירים את עצמם "דור חופשי אשר נבט ויפרח", "דור צעיר ראשון שהתחנך בעמק מלא מרץ ועלומים..." "עתידיים אנו לקחת את מקום הורינו במשק ובעבודה", כתב אחד מהם. הגאווה על היותם בני דור המשך הבונה את המולדת

היא מספרת על תל אביב, בה התגוררה עם הוריה לפני שהמשפחה עברה לעפולה ומתארת את העיר בצבעים קודרים: "תל אביב היא עיר בה ראיתי חנות וגוון, גוון וחנות ולא יותר... אותו דבר גם כעפולה בתוספת דג מלוח, ודג מעושן..."

ברקע של כל החיבורים והשירים מופיעים נופי הפלאים של עמק יזרעאל, עם עטרת ההרים מסביב — הכרמל, הגלבוע והתבור. הילדים ספוגים בנופים האהובים, המקפלים בתוכם מורשת דורות: גיבורי העמק הקדומים מקרינים על דמיונם, משמשים להם מקום השראה ושדה יוצר לעלילות וחזיונות אין

הקטע השני עוסק באגדה, שחיבר דיין על הר הקפיצה (הר קדומים לפי שמו הרשמי), אותו הר תלול וכאילו חתוך המשקיף על עמק יזרעאל מצפון. בכרית החדשה מסופר, שמתפללי בית-הכנסת בנצרת שכעסו על ישו, הוציאוהו כאן מן העיר וביקשו לדחפו מההר

הסמוך, "אך הוא עבר בתוכם וילך לדרכו". מכאן האגדה על "קפיצתו" של ישו מעל הר הקפיצה. למשה דיין הצעיר היתה, מתברר, תיאוריה שונה לחלוטין. וכך כתב:

הן תדעו כולכם את הר הקפיצה, אשר דרומו חתוך. והיה אם תקרו שם פעם, ועליתם על ראשו, וראיתם על צוק סלע עומד לו אלון בא-בימים אשר הנקרה שבתוכו אות היא לזקנותו. ועל ראשו מקננים שני עופות: זרזיר זקן וחוחית צעירה ורכה. ויאהב הזרזיר את החוחית על מקורה האדום. ויהי היום, ותשאל החוחית מהזרזיר כי יספר לה סיפור, ותשם ראשה תחת כנפה ותשמע. ויאמר הזרזיר: הדבר היה בליל ירח ואני אז צעיר לימים ואוהב סיפורים כמוך. ואבקש את האלון כי יספר לי סיפור. ויספר לי לאמר: לפני שנים רבות, עוד בימי אלישע תלמיד אליהו היה הדבר, ואז גדול היה ההר מצדו הדרומי ונכנס לעמק יזרעאל. ויהיה יום, וייכנס אל בית אשר בצלע ההר משכנו, בצלע הר הקפיצה. ויהי כי אכל אלישע את אכלו, וידע כי כאן גר יעקב היזרעאלי, הוא אחיה של השונמית. וישאלו אלישע: מה חסר לך? ויאמר לו: טוב לי בכל, רק ההר הזה אשר אבניו ברזל לא יצלח לעבודת אדמה. רק ההר הזה נכנס לאדמתי ומפריעני מעבודתי. ויטול אלישע את אדרת אליהו וישימה על ההר ויבקע ההר לשניים. ויבוא ההר להתאונן לפני אדוני לאמור: הר גדול הייתי אשר אבני כחרצובות ברזל ויבוא אלישע איש האלהים ויחתכני לשניים ואנוכי רע לא עשיתי. וישמע מלאך השלום דבריהם, ויקרא למלאך היוצר, ויאמר לו: טול את מחצית ההר השנייה וצור ממנה שלוש גבעות יפות למראה, טובות לעבודת האדמה. ויעש מלאך היוצר כן. ויעמיד שתיים מהן בקרבת נהלל ואחת בצאתך לבוא לחצי העמק המזרחי ועברת את מעבר ההרים וראית אותה ניצבת ועומדת ליד פרשת הדרכים. כילה הזרזיר את דבריו לחוחית והוסיף: וסיפור זה יסופר מדור לדור, כך אמר האלון.

והם פזורים על כר שדה ואף בין הקוצים. תפשו חרגול, גמל שלמה [?] * בת-שעה פתאום אחד הילדים אותו חרגול ראה.

רגע קט ובידו אני אסור הייתי, גדל החושך מסביבי וכולם עוד לא ראיתי.

אבל אחרי עבור דקה מצאתי רגע כושר כי אז נפדיתי ואקן לי האושר.

ועתה בשנת ברכה וטוב ברכוני נא רעים, ויהי רצון שחייכם יעברו בלא פגעים.

ויתמתח גמל שלמה, עלה על ראש גבעול, ואז החל את סיפורו ויספר בקול:

למסעי הלכתי פעם, עולה על ראש קנים, מביט משקיף אל הצדדים לאחור ולפנים.

ובעוד אני ממשיך דרכי, בלי כל מטרה, והנה צרה כי מאחורי נגלה דבר נורא.

אני לא שמתי לב לזאת כי לידי שבולה, אולם אחר גדל פחדו מבעל הכרבולת.

ומרוב הבהלה פתע התגלגלתי וארגיש הו מה קרה כי לבור נפלתי.

ובעוד גמל שלמה דובר אהה צרה ושבר, כי בא הדדור ויתפזרו – כולם אז לכל עבר.

* מלה לא ברורה

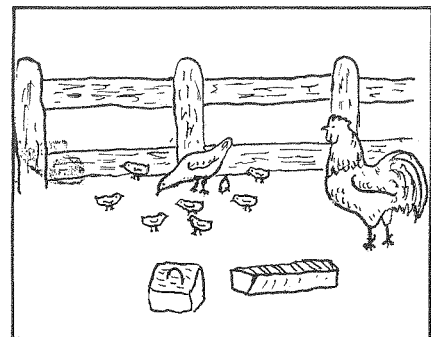
ביער ישבו ארבעה רעים ובנעימה הם שחו, צרצר, חרגול, גמל שלמה וחיפושית מאחו.

פתח צרצר בקול עליו פתח וכך אמר: כל אחד יספר סיפור מאשר עליו עבר.

החל חרגול, הניף כנף קפץ קפיצה קלה. ויספר כיצד נמלט מסכנה גדולה.

פעם הלכתי בוז הדרך הליכה, ניתור קפיצה, ובעוד אני ממשיך דרכי ואשמע קולות ריצה.

והנה המון ילדים רצים דצים וגם קופצים,

משפחה – איור של משה דיין בן ה-12

ולבסוף השיר. שיר ארוך בן 15 בתים, על ארבעה חברים המספרים את קורותיהם. מקריאת השיר עולה, כי הוא מסתיים באופן מפתיע. סביר להניח, כי המחבר "התעייף" לאחר 14 בתים, או שחש כי האריך מדי. וכך מספר השיר "שיחת רעים":